

УДК 908(477).07:352.075

Сергій Добржанський (м. Чернівці)

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

E-mail: dobrserg2128@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2443-3591>

Міське самоврядування Станіслава/Івано-Франківська у другій половині XIX ст.

У статті проаналізовано особливості функціонування органів самоврядування Станіслава у другій половині XIX ст. Охарактеризовано закони 1862 р. та 1866 р., які сприяли процесу формування виборних органів самоврядування в Австрійській імперії. Після адміністративно-територіальної реформи 1867 р. Станіслав отримав статус повітового центру. Тоді ж, за новим законодавством обрано «першого незалежного» бургомістра.

На вказаний період перебування Станіслава у складі Австро-Угорщини припадає розквіт міського архітектурного стилю. У 1862 р. відбулося урочисте святкування 200-річчя від дня заснування міста. 1866 р. було відкрито залізницю Львів-Чернівці, тоді ж запрацювала паровозоремонтна майстерня та залізничний вокзал. Активно побудувалися інші заводи та фабрики.

На той час муніципальна влада, відповідно до законодавства, була незалежна від повітової адміністрації на відомчій території якого знаходилося місто, і мала більше автономії, ніж сільські громади чи інші населені пункти. Муніципалітет очолював бургомістр, призначуваний імператором за поданням міської ради Станіслава. Із 1868 р. вона складалася із тридцяти шести членів, які здійснювали контроль над діяльністю магістрату. Констатовано, що Статут 1868 р. суттєво розширив права міського самоврядування Станіслава. Окрему увагу зосереджено на функціональних обов'язках міської ради і магістрату. Підкреслено, що вони мали розпорядчо-наглядові та адміністративно-виконавчі функції відповідно. Натомість крайова влада наглядала за тим, щоб органи самоврядування не перевищували повноважень і не порушували чинного законодавства.

Ключові слова: міське самоврядування, виборче право, міський статут, бургомістр, магістрат.

Serhii Dobrzhanskyi (Chernivtsi)

Candidate of Historical (Ph. D. in History), Associate professor,

Department of history of Ukraine,

YuriyFedkovych Chernivtsi National University

E-mail: dobrserg2128@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2443-3591>

The local self-government of Stanyslav/Ivano-Frankivsk in the second half XIX century

In the article it has been analyzed the specifics of the functioning of self-government bodies in the second half of XIX century. The laws of 1862 and 1866 contributed to the formation of elected self-governing bodies in the Austrian Empire. After the administrative-territorial reform of 1867, Stanislaviv became a county center. Under the new legislation, the «first independent» Burgomaster was elected.

The period when Stanyslaviv was part of Austro-Hungarian Empire was marked by a flourishing in city architectural style. In 1862 the first recorded city celebration took place to commemorate the 200th Anniversary of the foundation of the city. On 1866 the city was connected to a railway network Lviv-Chernivtsi, while the locomotive-repair shop was opened along with the train terminal. At around that time series of plants and factories were built.

The urban municipalities were towns which for their local government were independent of the counties in which they were situated, and have, therefore, a larger amount of municipal autonomy than the communes or the other towns. The administration of the municipalities is carried on by a Burgomaster appointed by the king, aided by a City council. Since 1868 municipalities of the Stanislawiv had a council of thirty-six members to exercise control over its Municipality. It was indicated that the Statute in 1868 significantly expanded the rights of Stanislawiv urban self-government. Particular attention has been focused on functional responsibilities of public council and magistrate. They had the regulatory with supervisory and administrative executive functions respectively. In return the regional authorities have supervised that the bodies of self-government have not exceeded powers and has not violated the law.

Key words: *Self-government, Election law, City Statute, Magistrate, Burgomaster.*

Проблеми функціонування органів місцевого самоврядування, пов'язані із низькою ефективністю їх роботи, породжуються не лише відсутністю належного фінансування чи управлінського досвіду у чиновників. Підґрунтя для різноманітних зловживань і недоліків, у першу чергу, формує загальна нормативно-законодавча база. Від того, якими є зафіксовані у ній виборча система, регламент роботи, повноваження органів самоврядування і система контролю їх діяльності, залежать всі інші аспекти, які й визначають рівень соціально-економічного розвитку громади. У цьому контексті, українські міста почали отримувати власне управління та статuti у другій половині XIX ст., у період прискореної модернізації. Закладені у той час основи самоврядування та торгово-промислові потужності багато в чому визначають навіть їх сучасний розвиток. Тож, заявлена тема має очевидну суспільну, а також, зважаючи на відсутність окремого комплексного дослідження, наукову актуальність.

Джерельну базу статті сформували законодавчі акти, які регулювали розвиток самоврядування Станіслава у другій половині XIX ст. (закони «Про основні засади організації громад» 1862 р. та «Про устрій громади і громадську виборчу ординацію» 1866 р., Статут міста 1868 р., тощо), в тому числі й архівні матеріали; історіографічна основа включає тогочасні наукові праці і деякі напрацювання сучасних дослідників (К. Левицького, А. Шарловського, Б. Гаврилів, П. Арсенича, П. Гураля та ін.).

У середині XIX ст. процес реформування системи управління Станіславом започаткували революційні події 1848 р. Щоправда, створений

тоді «міський виділ» (комітет, прообраз міської ради) проіснував менше року і був трансформований у чотири комісії (залежно від сфери компетенції): фінансову, громадських робіт, санітарну, безпеки і порядку. Статут наступного 1849 р. фіксував, що повноваження міського виділу мали охоплювати наступні питання: «розгляд і затвердження міського бюджету, пошук нових джерел доходів, видача дозволу на збір додаткових податків, встановлення правил управління міським майном, зміна структури магістрату і загальний контроль над справами магістрату»¹.

Саме події «весни народів» 1848–1849 рр. сприяли поширенню в Австрійській імперії ідеї про необхідність заміни існуючої системиміських магістратів на дієву систему виборного самоврядування. Відповідні положення у первинному вигляді було закладено в основу «провізоричного громадського закону» від 17 березня 1849 р. Однак, поразка революції законсервувала ситуацію більш, ніж на 10 років².

У 1855 р. всі міста Австрійської імперії було поділено на три класи, залежно від розміру річного прибутку: I клас – понад 20 тис. крон, II клас – від 8 до 20 тис. крон, III клас – до 8 тис. крон. Згідно цього розподілу Станіслав увійшов до групи першого класу. На той час управлінський апарат міста складався із голови (бургомістра), двох засідателів (асесорів, радників), одного секретаря, одного касира, трьох діловодів (писарів), будівничого та 20 городових. Бургомістр (а також й засідателі) обирався членами міського виділу з-поміж себе або членів громади і затверджувався намісництвом³. У 1861 р. міський

¹ Огляд документальних матеріалів фонду № 7 / Склад провідний архівіст *Р.І. Шацький* // Державний архів Івано-Франківської області. Івано-Франківськ, 1993. С. 12.

² Дет. див.: *Добржанський С.* Галицькі та буковинські міста другої половини XIX – початку XX ст.: порівняльні особливості системи управління // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. 2018. № 2. С. 14–20.

³ *Szarłowski A.* Stanisławów i powiat stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystycznym. – Stanisławów: Nakł. dem. Księgarni Wł. Doboszyńskiego, 1887. S. 187.

виділ Станіслава було перейменовано на міську раду, а за декілька років до цього, у 1858 р., за наказом Міністерства внутрішніх справ змінилася організація магістрату. Відтепер він набув статусу нижчого виконавчого органу державної влади і, водночас, вищого міського органу влади, який підпорядковувався безпосередньо намісництву.

Управлінська структура магістрату була досить розгалуженою. До нього входили: 1) бургомістр, віце-бургомістр, засідателі; 2) політичний сенат; 3) «протокол подавчий» для сенату; 4) реєстратура; 5) експедиційний відділ; 6) касаційний відділ; 7) міська фінансова палата; 8) каса; 9) будівельний відділ; 10) центральний економічний відділ; 11) конскрипційний і житловий відділ; 12) відділ для ведення обліку померлих; 13) міська поліція; 14) міський фізикат (опікувався системою охорони здоров'я); 15) базарний відділ; 16) цементний відділ; 17) синдикат; 18) лісний відділ; 19) санітарна поліція (контролювала дотримання санітарних норм у госпіталі та на кладовищах); 20) управління будинком праці і закладами для сиріт; 21) команда пожежної охорони і міської охорони⁴.

Аналіз розвитку безпосередньо виборного міського самоврядування Станіслава, а також інших міст Австрійської імперії, у досліджуваний період варто розпочинати із 1862 р., коли було прийнято закон «Про основні засади організації громад». У ньому вказувалося, що громада у межах своєї території може вільно здійснювати повноваження у таких сферах: 1) управління муніципальною власністю; 2) турбота про безпеку людей та майна; 3) утримання муніципальних доріг, скверів, мостів та безпека руху; 4) нагляд над здійсненням торгівлі; 5) розвиток системи охорони здоров'я; 6) нагляд за службовцями і чиновниками; 7) контроль дотримання моральних принципів; 8) боротьба із бідністю та управління комунальними благодійними установами; 9) містобудування, дозволи на будівництво та пожежна безпека; 10) розвиток системи

народної освіти, комунальних навчальних закладів; 11) врегулювання суперечок між членами громади; 12) організація і проведення аукціонів із продажу рухомого майна. Цю діяльність здійснювала громадська рада – представницький колегіальний орган на чолі із головою. Вона також мала право встановлювати нові податки і збори на комунальні потреби, однак у цьому випадку потрібне було затвердження вищих органів влади – повітових, крайових або навіть загальнодержавних. Нагляд за дотриманням муніципалітетами чинного законодавства здійснював уряд, який міг розпустити місцеве представництво⁵.

Окрема стаття фіксувала право столиць коронних країв, курортних центрів та, за запитом, інших великих міст (наприклад, Станіслава) отримати окремі статuti, які регулювати їх систему управління. У таких випадках вони отримували власні представницькі органи і підпорядковувалися крайовому Сейму, а в окремих питаннях – уряду, оминаючи повітові та окружні органи влади⁶.

Станом на 1862 р. вже відбулися зміни й у структурі магістрату Станіслава. На той час ним керувала президія, а відділи і бюро було замінено (або включено до складу) сімома департаментами. Президія, крім здійснення загального нагляду за діяльністю всіх структур магістрату, займалася також кадровими питаннями, формуванням міської ради та відносинами із Крайовим сеймом (у тому числі й обранням депутатів від міста до його складу), організацією діяльності комунальних закладів, завідуванням бібліотекою та архівом. Більшість із семи департаментів відповідала за декілька суміжних сфер, наприклад, будівництво та пожежна охорона, освіта і релігія, санітарна інспекція та охорона здоров'я, промисловість і торгівля, тощо. Декілька із них поділялися на структурні частини «а» та «б», а в окремих питаннях ділили повноваження із деякими із вищеназваних відділів (дет. див. табл. 1).

⁴ Огляд документальних матеріалів фонду № 7... С. 12.

⁵ Ustawa z dnia 5. marca 1862 określająca zasadnicze podstawy urządzenia gmin// Ustawa gminna z dnia 12. Sierpnia 1866. Ustawy o obszarach dworskich i Reprezentacji powiatowej, Ordynacja wyborcza dla Gmin i powiatowa obowiązujące dla Galicji wraz z W. Ks. Krakowskiem tudzież Ustawy państwowe o zasadniczych podstawach urządzenia Gmin z dodanym rejestrem abecedowym / Wyd. 2, niezmiennione. – Lwów: Nakładem Karola Wilda, 1867. S. 102–112.

⁶ Ibid. S. 111.

Таблиця 1

Департаменти магістрату Станіслава (1862 р.)⁷

№ деп-ту		Компетенція
I	a	Міське будівництво та нагляд за громадськими роботами (разом із будівельним відділом), будівельна інспекція, завідування комунальними будівлями, пожежна охорона, організація офіційних свят
	б	Справи церков і костелів, просвітницьких та освітніх установ, управління міськими початковими школами, призначення стипендій
II		Управління езекуційною канцелярією, канцелярією і господарством магістрату, ландвійтівським відділом, обкладення і збір податків
III		Ведення юридичних справ громади, управління міською нерухомістю і касою, реєстр міського майна, завідування міським паливом, нагляд за службовцями міських підприємств
IV	a	Квартирування військових (разом із житловим і конскрипційним відділом), забезпечення їх підводами і продовольством, рекрутські набори, фонд і будинок інвалідів
	б	Санітарна інспекція (разом із міським фізикатом), питання медицини і охорони здоров'я, завідування кладовищами
V	a	Промисловість і торгівля, видача концесій та різноманітних дозволів (для підмайстрів, на торгівлю, полювання), надання громадянства
	б	Інспекція базарів (разом із базарним і цементним відділом) і здійснення базарного збору, нагляд за міськими вагами та крамницями
VI		Допомога бідним категоріям населення (разом із відділом в'язниць), нагляд за громадськими організаціями та в'язницями, міська поліція і охорона міста, боротьба із жебрацтвом
VII		Збір непостійних податків, особові справи міських чиновників

Варто зауважити, що маючи такі досить широкі функціональні повноваження, магістрат Станіслава на початку 1860-х рр. залишався виконавчим органом державної влади. Практичне втілення тієї концепції самоврядування, яка була зафіксована у імперському законі 1862 р., розпочалося через декілька років.

Спочатку «Королівство Галичини та Володимирії» отримало власний закон «Про устрій громади і громадську виборчу ординацію» від 12 серпня 1866 р.⁸ Головним, чином, він деталізував зафіксовані у 1862 р. положення на прикладі конкретного коронного краю.

Вже у першій статті закону зазначалося, що громадою (із усіма її повноваженнями й правами, які далі детально регламентувалися) вважається кожне поселення (село, селище чи місто), яке мало власні органи управління. Статус міського громадянина можна було отримати на основі володіння нерухомістю в межах міста або сплати прямого податку з підприємства. Окремо було передбачено так зване «почесне гро-

мадянство», яке присвоювалося муніципалітетом за особливі заслуги.

Відповідно до закону, управлінська діяльність мала здійснюватися виборною гмінною (громадською) радою на чолі з головою (бургомістром – у містах). Кількість її обраних членів (громадських радних) залежала від числа осіб, які мали право голосу і коливалася від 12 до 36. Якщо хтось вибував або не міг виконувати свої обов'язки, то на заміну йому обирали заступника. Їх не могло бути більше, ніж половина всього складу. Члени громадської ради обирали зі свого складу громадську старшину: голову та щонайменше двох присяжних/асесорів, один із яких призначався заступником голови. Для проведення цих виборів потрібна присутність не менше, ніж 3/4 членів ради, а для обрання – проста більшість голосів. Якщо переможця не було виявлено під час першого голосування, то проводилося ще одне. Передбачалася й можливість третього туру, але лише для двох кандидатів, які у попередніх набрали найбільше голосів⁹. Така

⁷ Огляд документальних матеріалів фонду № 7... С. 13–14.

⁸ Ustawa gminna z dnia 12. Sierpnia 1866... S. 1–101.

⁹ Ibid. – S. 4–12; *Левицький Кость*. Наш закон громадський або які ми маєм права і повинності в громаді // Просвіта. Львів: Т-во «Просвіта». 1889. Ч. 112. С. 33–36.

процедура проводилася для обрання голови, присяжних/асесорів та заступника голови (саме у такому порядку). Каденція усіх виборних осіб тривала шість років, після закінчення яких вони продовжували виконувати обов'язки до початку роботи нового складу муніципального представництва.

Перелік повноважень місцевих органів самоврядування фактично дослівно повторював ті 12 пунктів, які були подані у законі 1862 р. (див. вище). Громадська рада мала статус органу, який приймав рішення і здійснював нагляд. Її засідання повинні відбуватися публічно (крім окремих випадків) і не рідше одного разу на квартал. Постанови у сфері управління стосувалися питань пов'язаних із розпорядженням майном громади (користування, оренда), прийняттям бюджету і ліквідацією його дефіциту, складанням і перевіркою річних бухгалтерських рахунків, наданням дозволу на подання позову до суду та призначенням представників від громади, тощо. Більшість рішень могла прийматися за умови присутності більше половини членів, а такі важливі як затвердження бюджету – не менше, ніж 2/3 складу. У випадку якщо місцева поліція не підпорядковувалася виключно уряду, то громадська рада мала право видавати нормативно-правові акти, які регулювали її діяльність. Однак у будь-якому разі місцеве самоврядування відповідало за утримання будівель і споруд правоохоронних органів, несло відповідальність за недбалість з цього приводу. Окрема стаття акцентувала увагу на необхідності опікування покращенням становища незаможних категорій населення. По відношенню до громадської старшини, яка здійснювала виконавчі функції, рада мала наглядові повноваження та могла створювати спеціальні комітети (наприклад, із нагляду за муніципальними підприємствами). За безпосереднє керівництво майном громади, контроль за використанням і управлінням муніципальною власністю відповідав голова громади. До його компетенції також належала підготовка річного бюджету, який рада мала затвердити не пізніше,

ніж за місяць до початку року¹⁰. Іншими словами, громадська рада мала законодавчі повноваження, а громадська старшина – виконавчі. Стосовно міст, зокрема Станіслава, доцільно говорити про міську раду та магістрат відповідно.

Нагляд за діяльністю громадського самоуправління здійснювався вищими органами влади. Наприклад, намісник в окремих випадках мав право розпустити виборні представницькі органи; крайовий Сейм регулював запровадження нових податків та зборів; повітова адміністрація затверджувала низку інших важливих рішень, наприклад, про заставу майна, довгострокову оренду чи взяття позики (якщо її загальна сума, включаючи існуючу заборгованість, перевищувала річний бюджет), мала право штрафувати виборних осіб і усувати їх від виконання обов'язків за зловживання, а також скасовувати виконання рішень, якщо вони виходили за рамки компетенції громадської ради або не відповідали чинному законодавству, тощо¹¹. Насамкінець, оцінюючи значення закону 1866 р., крім констатації його важливості і актуальності для місцевого самоврядування, варто погодитися із думкою про те, що він негативно вплинув на звичаєві сільські зібрання. Впровадження державного регулювання виборів гмінних (громадських) рад і громадської старшини підірвало їх роль у формуванні органів управління¹². Поступово зменшувалися і функції сільських зібрань, перелік обговорюваних на них питань.

Після чергової адміністративно-територіальної реформи 1867 р. Станіслав отримав статус повітового центру. Тоді й було обрано за новим законодавством «першого незалежного» бургомистра Антона Суханека¹³. Він очолив міську раду, яка на той час поділялася на п'ять комісій, залежно від сфери управління:

I) релігійна та освітня сфера, допомога бідним та нагляд за арештами;

II) організаційні справи, промисловість, податки, торгівля, боротьба із безробіттям, питання членства у громаді;

III) фінансові справи;

¹⁰ Ustawagminnazdnia 12. Sierpnia 1866... S. 12–16, 21, 27.

¹¹ Ibid. S. 36–40.

¹² Гураль П. Місцеве самоврядування в Галичині та його конституційно-правове регулювання (1848–1918) // Вроцлавсько-Львівський юридичний збірник. – 2011. – № 2. – С. 315.

¹³ Гаврилів Б., Арсенич П., Процак Р. Літопис Івано-Франківська (Станіслава). Історична хроніка міста з 1662 року. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1998. С. 46.

IV) будівництво, громадські роботи, вулична інфраструктура, громадський порядок, пожежна безпека;

V) охорона здоров'я, рекрутські набори, нагляд за казармами¹⁴.

Вже у наступному 1868 році Станіслав отримав новий Статут, який цілком відповідав новому законодавству і визначив основні засади діяльності тутешніх органів самоуправління. Більшість його положень відповідали вже охарактеризованим законам 1862 та 1866 рр. із деякими уточненнями та більш детальним поясненням. Статут фіксував, що громадянином міста може бути особа, яка має право вільно розпоряджатися своїм майном, веде зразковий спосіб життя, володіє нерухомістю (у вигляді майна чи підприємства, яке сплачує податки) або має достатньо засобів для утримання себе та своєї родини. Цей статус можна було придбати за певну суму, її розмір визначався окремою постановою міської ради. Передбачалася й можливість надання почесного громадянства¹⁵. Серед тих, хто наприкінці XIX ст. отримав це звання за рішенням магістрату Станіслава варто виділити таких відомих громадсько-політичних діячів як Отто Гауснер (1878 р.), Октав Петруський (1885 р.), Юзеф Ланікевич (1889 р.), художника Яна Матейка (1883 р.) та ін.

Вищим управлінським органом Станіслава була міська рада, яка здійснювала керівництво за допомогою магістрату та інших муніципальних структур. На її чолі стояв бургомістр, він же керував і магістратом. До складу міської ради входили 36 членів (радників), які обиралися у трьох виборчих округах. Склад магістрату – бургомістр, його заступник і делегати (останніх не більше 7 осіб) – формувався із числа цих радників. Всі посадові особи, в тому числі й члени міської ради, обиралися на три роки. Виняток – делегати, каденція яких складала один рік. Вони, а також радники, працювали на громадських закладах. Після обрання бургомистра радниками його кандидатура затверджувалася імператором і лише після того новообраний складав присягу наміснику або члену Крайового виділу.

Функціонал міської ради дублював той перелік обов'язків, який було зафіксовано у законах

1862 та 1866 рр. (див. вище), традиційно охоплюючи такі сфери як: управління муніципальною власністю, утримання вуличної інфраструктури, нагляд за торгівлею, громадським порядком та санітарним станом (за посередництва поліції), містобудування, соціальний захист незаможних, медицина та освіта, пожежна охорона, влаштування аукціонів та ін. Подібно до цього, у Статуті повторювалися й повноваження щодо затвердження бюджету і перевірки фінансової звітності. Більш детально вказувалося на право міської ради здійснювати пропінанцію такредитні операції, купувати і продавати нерухомість, брати позики. В останньому випадку, якщо розмір фінансових зобов'язань складав понад 5 тис. злотих, то рішення повинно було прийматися на двох, не поспіль, засіданнях за наявності не менше, ніж 2/3 радників. Перевищення ж суми у 10 тис. злотих (враховуючи наявні борги міста) потребувало згоди Крайового виділу. Також міській раді дозволялося здійснювати інвестиції та засновувати нові муніципальні підприємства¹⁶.

Більшість рішень приймалося простою більшістю голосів від загальної кількості радників, тобто 18+1 голос. Засідання міської ради були відкритими, а дебати під час обговорення законопроектів чи бюджету – публічними. Передбачалася можливість закритих засідань, зокрема для розгляду кадрових питань, або за поданням голови чи не менше 10 радників.

Зберігалася структуризація міської ради на комісії, кожна з яких відповідала за визначений напрям діяльності. Наприклад, після чергової реорганізації у 1871 р. поділ був наступним: 1) управління рухомим міським майном; 2) управління нерухомою власністю; 3) збір податків; 4) соціальних захист незаможних містян; 5) квартування військових¹⁷.

До головних обов'язків бургомистра Станіслава належала підготовка питань для розгляду на засіданнях міської ради та реалізація на практиці прийнятих нею рішень. Він мав право призупинити певну постанову, якщо вважав, що вона суперечила чинному законодавству. У таких випадках міська рада повинна була розглянути її повторно. Висловлення незгоди із рішенням

¹⁴ Держархів Івано-Франківської області, ф. 7, оп. 1, спр. 3, арк. 1–3.

¹⁵ Там само, спр. 6, арк. 2–3.

¹⁶ Там само, арк. 3–6.

¹⁷ Огляд документальних матеріалів фонду № 7... – С. 16; Держархів Івано-Франківської області, ф. 7, оп. 1, спр. 2.

бургомістра потребувало втручання Крайового виділу. Якщо ж вищий орган управління не приймав рішення впродовж місяця, то постановою міської ради автоматично набувала чинності. Міський голова також мав право призупинити і передати на розгляд міської ради рішення магістрату або певної комісії, та самостійно вирішувати питання, які належали до компетенції магістрату, якщо законодавство цього не забороняло. Крім того, він керував міськими касами, здійснював представницькі функції та дисциплінарний контроль над іншими чиновниками міських органів влади (в тому числі й міг відсторонювати від служби після відповідної мотиваційної промови на засіданні міської ради), мав право накладати штраф на членів громади розміром до 10 злотих або приймати рішення про ув'язнення не більше, ніж на 48 годин.

До складу магістрату Станіслава, крім вказаних виборних осіб (бургомістр, його заступник, делегати), входили також секретар, магістратські радники і допоміжні чиновники. Він мав статус виконавчого органу, нагляд і контроль за діяльністю якого здійснювала міська рада. Її рішенням, за поданням бургомістра, призначалися магістратські радники, секретар та чиновник рахункової палати, а за поданням магістрату – інші допоміжні посадовці (наприклад, касир, будівничий, ревізор поліції та ін.).

Компетенція магістрату стосувалася безпосереднього й щоденного управління громадськими справами, муніципальними коштами і власністю. При цьому обов'язковим було виконання постанов міської ради та дотримання бюджетного розпису. За порушення норм і законів, які відносилися до громадської сфери управління (крім кримінальних злочинів), магістрат мав право накладати власні штрафи. Ці платежі поповнювали муніципальну касу для незаможних містян і у подальшому, за рішенням міської ради, спрямовувалися на відповідні потреби. Окремо у Статуті згадувалася рахункова палата – допоміжний управлінський орган для здійснення бухгалтерського обліку, який звітував перед міською радою та бургомістром¹⁸.

Не пізніше, ніж за два місяці до закінчення року магістрат мав підготувати проект бюджету, а звіт за попередній рік – впродовж такого ж терміну після початку нового календарного року. Рішення про запровадження додаткових зборів до існуючих податків приймалися міською радою у присутності не менше, ніж 2/3 радників. При цьому у більшості випадків потрібна була додаткова згода Крайового виділу, наприклад, якщо розмір нових зборів перевищував 20% прямих податків чи 40% споживчих. Загалом, варто говорити про наявність економічних та політичних важелів контролю вищих органів влади над самоврядуванням Станіслава. Крім вже згаданого, відповідний інструментарій Крайового виділу передбачав можливість накладання штрафів на бургомістра або його заступника у розмірі до 50 злотих, скасування постанов міської ради, розгляду скарг на дії магістрату та його очільника. Так само як і у законі 1866 р. Статут 1868 р. фіксував право намісника розпустити міську раду, а громади – оскаржити це рішення у Міністерстві внутрішніх справ¹⁹.

Загалом, три проаналізовані нами документи (закони 1862 і 1866 р., Статут Станіслава 1868 р.) формували трирівневе законодавче поле (загальнодержавний, крайовий та міський), яке регламентувало діяльність органів самоврядування Станіслава наприкінці XIX – на початку XX ст. У подальшому мали місце лише незначні зміни у структурі магістрату. Так, у 1888 р. чергова реорганізація зафіксувала такий внутрішній поділ на дев'ять департаментів: «1) майнових справ і фінансів; 2) непостійних доходів і нагляду на ресторанами; 3) адміністративний, поліцейський і будівельний; 4) у справах розквартирування військових і рекрутського набору до армії; 5) у торгово-промислових справах; 6) у справах місцевої поліції, санітарії, ветеринарії, закладів для сиріт та в'язниць; 7) зі збору податків і екзекуції; 8) у справах релігійних фондів, наукових закладів, шкіл і бюро окружної шкільної ради; 9) у справах базарів і санітарії, контролю мір та ваги»²⁰. Окремо варто згадати статистичне бюро, архів, історичний музей та бібліотеку, які підпорядковувалися міській владі.

¹⁸ Огляд документальних матеріалів фонду № 7... С. 16; Держархів Івано-Франківської області, ф. 7, оп. 1, спр. 6, арк. 7–10.

¹⁹ Там само, арк. 11–14.

²⁰ Огляд документальних матеріалів фонду № 7... С. 16; Держархів Івано-Франківської області, ф. 7, оп. 1, спр. 2.

Центральна площа Ринок Станіслава, будівля ратуші (листівка 1904 р., джерело: polona.pl)

Таким чином, у другій половині XIX ст. система управління Станіслава зазнала кардинальних змін. Прийняті у той час декілька законів, зокрема 1862 р. та 1866 р. започаткували в Австрійській імперії процес формування виборних органів самоврядування. Дещо заплутана, але цілком контрольована, структура адміністрації набула чіткої форми поділу на управлінський законодавчий (міська рада) та виконавчий органи (магістрат) влади. Отримання Станіславом влас-

ного Статуту у 1868 р. поставило його в один ряд не лише із Чернівцями та Львовом, а й іншими провідними містами Австро-Угорщини. Звісно варто констатувати, що зберігалася залежність і контрольованість від крайової адміністрації, обмеженість виборчого права та повноважень. Однак, враховуючи історичний контекст, це був значний і потрібний крок на шляху до подальшого формування дієвого самоврядування у класичному розумінні цього терміну.

References

1. Dobrzanskiy, S. (2018). Halytski ta bukovynski міста druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.: porivnialni osoblyvosti systemy upravlinnia. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Istoriiia – History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National Universit.* (2). [in Ukrainian].
2. Havryliv, B., Arsenych, P., Protsak, R. (1998). *Litopys Ivano-Frankivska (Stanislava). Istorychna khronika mista z 1662 roku.* Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. [in Ukrainian].
3. Hural, P. (2011). Mistseve samovriaduvannia v Halychyni ta yoho konstytutsiino-pravove rehuliuвання (1848–1918). *Vroslavsko-Lvivskyyi urydychnyi zbirnyk – Wroclawsko-Lwowskie zeszytyprawnicze.* (2). [in Ukrainian].
4. Levytskyi, Kost. (1889). Nash zakon hromadskyi abo yaki my maiem prava i povynnosti v hromadi. *Prosvita.* (112). Lviv: T-vo «Prosvita». [in Ukrainian].
5. Shatskyi, R.I. (1993). Ohliad dokumentalnykh materialiv fondu № 7. *Derzhavnyiarkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti – State Archive of Ivano-Frankivsk Oblast.* Ivano-Frankivsk: [b. v.]. [in Ukrainian].
6. Szarlowski, A. (1887). *Stanisławów i powiat stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystycznym.* Stanisławów: Nakł. dem. Księgarni Wł. Doboszyńskiego. [In Poland].